

Římská katastrofa v Teutoburském lese

Před téměř dvěma tisíci let se odehrála jedna z nejvýznamnějších bitev antiky, když hrdá římská vojska utrhla zdrcující porážku od vzbouřených germánských kmenů

Kdyby s plavými hordami, Hermann by nevyhrál půtku, tu veta po německé svobodě, z nás, byli by Římané vskutku. To je úryvek z lyrického díla Heinricha Heineho „Německo: Zimní pohádka“, které je typickým výplodem německého romantismu. Bitva, o níž se autor zmiňuje, se odehrála v první polovině září roku 9 n. l., jsou to tedy bez dvou let celá dvě tisíciletí. Slovem „půtka“ ji lze ovšem označit jen stěží, spíše šlo o krvavá jatka.

Rozmach nenasytného Říma

Na počátku prvního století našeho letopočtu byl antický Řím na vrcholu své dominance, s územím zabírajícím téměř pět milionů čtverečních kilometrů a zřejmě čtvrtinou celé světové populace. Až na výjimky zcela neporazitelné legie Říma tou dobou pronikaly stále dál do méně civilizovaného světa a připojovaly k říši další a další území (největšího územního rozmachu však Řím dosáhl až za císaře Marca Ulpia Traiana roku 117 n. l.). Na svou dobu neuvěřitelně kvalitní silnice, z nichž některé po úpravách slouží dodnes, dovedly římské legionáře do všech koutů světa. A kam jednou obávají legionáři došli, tam platily už napořád

Varus Germány hrozivě podcenil. Vůdce římských vojsk by ani ve snu nenapadlo, že vůdcem povstání se stane jeden z jeho germánských průvodců

římské zákony. Řím byl impériem, které nesnese dobovým významem srovnání snad s žádnou říší pozdější doby. Přestože například Mongolská říše ve 14. století dosáhla ještě většího územního rozmachu, její kulturní dosah nepřevyšoval pásek římské vojenské boty. Šílení císaři, jako byl Gaius Caligula nebo jeho synovec Nero, ještě na trůn nenastoupili a císařská poklad-

nice byla plná. Nic nenasvědčovalo tomu, že by dlouhodobě probíhající expanze na barbarský sever nemohla pokračovat. Velkolepé plány císaře Augusta počítaly do budoucna nejen s ovládnutím vlastní, tzv. Svobodné Germánie, ale i s územím germánských Markomanů, tedy dnešní České republiky. Kdoví, jak by naše území vypadalo dnes, kdyby se císařův záměr vyplnil.

Preventivní válka

Příznačné datum 9. 9. roku 9 n. l. se stalo významným předělem římské vojenské historie. Poprvé od Punských válek (264–146 př. n. l.) byly mocné legie pokořeny ve významné bitvě, jež předznamenala, z které světové strany bude na dlouhá staletí „věčné město“ a jeho říše nejvíce ohrožena. Za vlády císaře Augusta (31 př. n. l. – 14 n. l.) začala být romanizovaná Galie stále více ohrožována nájezdy divokých germánských

kmenů, žijících ještě primitivním, kočovným způsobem života v oblastech na východ od Rýna a na sever od Dunaje. Císař se rozhodl tomuto nebezpečí čelit posunutím severní hranice přibližně o 400 kilometrů východně k Labi. Nejpозději roku 15 př. n. l. již v západní Germanii úspěšně operoval adoptivní císařův syn Drusus a pozdější císař Tiberius.

víte že?

Bitva v Teutoburském lese znamenala přelom imperiální politiky Říma a alespoň dočasně opuštění snahy podnikat další výboje do vnitrozemí Germánie. Hranice mezi oběma nesoudržitelnými světy se pak v podstatě stabilizovala na řece Rýn

Na české území se na krátkou dobu dostaly předemurávané vojenské tábory v době císaře Marka Aurelia (161–180 n. l.), a to do oblasti jižní Moravy a zřejmě také Olomoucka

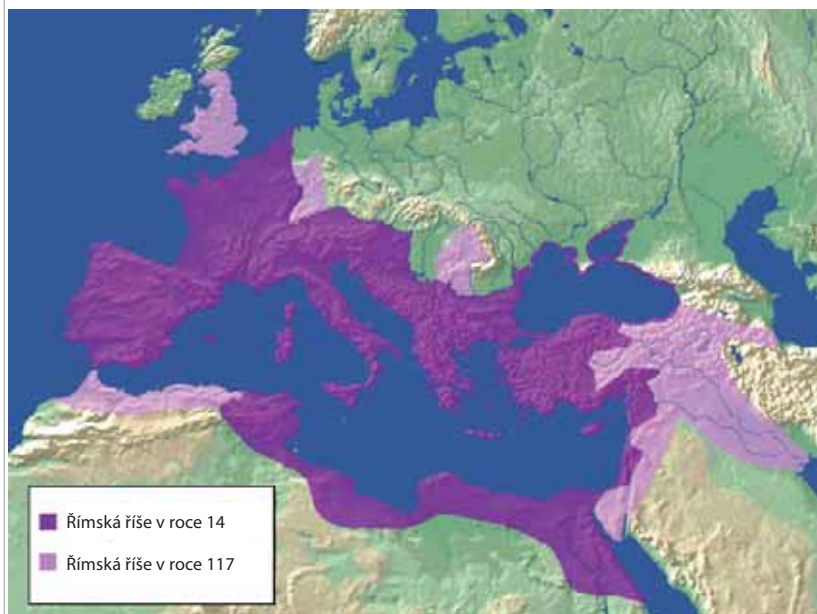
SPQR je zkratka latinské fráze Senatus Populusque Romanus (senát a lid římský), která byla užívána jako oficiální vládní podpis za dob staré Římské republiky. Zkratka byla mimo jiné součástí standard římských legií a je dodnes ve znaku města Říma

Lesk římských zbraní se i tady nejprve ukázal v dokonalém světle. V roce 6 n. l. bylo celé území Germánie prakticky zpacifikované, přestože se stále projevovaly jisté separatistické snahy a místy vznikala drobná ohniska nepříteli významných konfliktů.

Podcenění barbaři

Situace se však rapidně změnila po příchodu nového místodržícího, Publia Quinctilia Vara, který převzal velení po Tiberiovi. Varus získal své místo spíše dobrými konexemi a příbuzenstvím než skutečnými schopnostmi a zásluhami. Nebyl ani dobrý diplomat, ani stratég a především nedokázal včas poznat hrozící nebezpečí, což se v důsledku stalo osudným jemu i jeho vojákům.

Všichni soudobí i současní historici se ale především shodují na tom, že Varus Germány hrozivě podcenil. Například podle Velleia Patercula „žil v iluzi, že

■ Římská říše v roce 14
■ Římská říše v roce 117

➤ Rozsah Římské říše v roce 14 n. l., tedy pět let po drtivé porážce římských legií Germány, a v roce 117 n. l., kdy za císaře Marca Ulpia Traiana říše dosáhla největšího územního rozmachu

Germáni jsou zmužili jen svým zjevem a že tento národ, který dlouho nebylo možné podmanit si mečem, bude nyní poslušen římských zákonů. Podle toho s germánským obyvatelstvem nakládal, považoval je takřka za otroky a nevyčerpatelný zdroj potravin, cenností i peněz. Když pak nařídil, že Římu má být vydáno i veškeré zlato a stříbro určené k výrobě náboženských předmětů, mohlo mu být jasné, že vzpoura ohromných rozměrů na sebe nenechá dlouho čekat.

Lstivost proti bezstarostnosti

Do čela nejdříve snad neorganizovaného povstání se brzy postavil mladý náčelník germánského kmene Cherusků Arminius

(Hermann). Byl to ambiciózní syn knížete Sigimera, který dříve sloužil v pomocných germánských jednotkách pod vedením Tiberia a znal tedy dobře způsob římského vedení války. Arminius využil vhodné situace, když Varus odváděl legie do zimního tábora a udělal přitom odbočku k potlačení nově vzniklých kmenových nepokojů. Nikdy už s jistotou nezjistíme, zda samotné povstání bylo součástí Hermannovy lsti, nebo jen náhodná událost, které cheruský náčelník beze zbytku využil. Jisté je, že jeho lest perfektně vyšla.

Jedním z pozoruhodných faktů památné bitvy je i to, že Arminius Vara zpočátku doprovázel jako jeden z průvodců a společníků. Schopnost přetvářky u něho musela být vypěstovaná perfektně, protože Varus nepojal ani stín podezření. Počátkem září roku 9 našeho letopočtu se dal římský vojevůdce na pochod v čele XVII., XVIII. a XIX. legie (přes 20 000 mužů) a kolony nákladních vozů. O Varově bezstarostnosti svědčí i fakt, že dovolil legionářům vzít s sebou rodiny. Celá kolona byla roztažena na délku několika kilometrů, a tak byla velmi zranitelná před možným útokem z boku. Relativně zranitelnou armádu pak vedl nevědomky vstříc totální zhoubě do těžko prostupné lesnaté oblasti, které se později začalo říkat Teutoburský les. Dnes tato oblast leží mezi řekami Ems (Emží) a Vezerou. Varus dostal několikrát varování od Segesta, strýce Arminia a přívržence Římanů. Rozhodl se však jeho drahocenné informace ignorovat, a zpečetil tak osud svůj i svých tří legií.

Proti přesile i dešti

Během jedné temné noci Arminius i se svými družiníky zmizel. Hned další

den (podle jiných zdrojů však již krátce předtím) začaly na římskou kolonu útočit první hordy rozrušených Germánů, které hnala dlouhodobá touha pomstít se nenáviděným utlačovatelům. Opozdivší se jednotky byly nenadálým útokem překvapeny a vzápětí neschopné obrany hromadně masakrovány. Teprve teď poznal Varus svou chybu a začal jednat horlivě, i když poněkud chaoticky. Nejdříve nařídil krycí ústup k pevnosti Aliso, vzápětí ale plán změnil, protože mezitím propuklo povstání naplno a pevnost již byla obléhána. K povstání se přidávaly stále další a další germánské kmeny a situace se pro obklíčené Římany stávala katastrofickou.

Varus pomalu postupoval s legiemi špatným terénem a v nevýhodné strategické pozici. Přes velké ztráty si legionáři dokázali v boji muže proti muži probít cestu z obklíčení a založit tábor pro přenocování. Příštího dne spálili všechny vozy a probili se na otevřené prostranství, odkud však museli znovu ustoupit do hrozivého Teutoburského lesa. Germáni měli početní převahu a přálo jim i počasí. Neustálý déšť ztěžoval Římanům postup a zbraně navlhly natolik, že luky byly nepoužitelné a dřevěné štíty těžké tak, že je nebylo možné používat. Útočníci pak změnili strategii a napadali nejhůře chráněné boky kolony v jednotlivých smrtelných vlnách.

Konec tří legií

Římané přečkali ještě jednu strašnou noc. Poslední noc, kdy bylo možné považovat je za pravidelnou římskou armádu. Následujícího dne už byly ztráty tak hrozné, že se jakákoli vůle po obraně rozpadla. Vyčerpaní a demoralizovaní legionáři prchali všemi směry, většinou však byli pochytní a zmasakrováni. Varus i celý velitelský sbor spáchali v beznadějně situaci sebevraždu. Celý masakr nevidaných rozměrů přežilo zřejmě jen několik desítek vojáků, především část římské jízdy pod

» Pomník „neposkvrněného němectví“

Neklidná doba romantismu přinesla v německých oblastech enormně zvýšený zájem o slavnou bitvu „německých“ dějin, která v představách jejich autorů zabránila romanizaci země a uchovala pravé, „neposkvrněné němectví“. Arminius (resp. Hermann, jak ho překřtil již reformátor Martin Luther) se stal symbolem národního boje Němců za svobodu.

Již za napoleonských válek se začala

zdůrazňovat podobnost obou zneprátených stran, Francie jako dekadentní dědic Římského impéria a Německo coby následovník svých nikdy neporobených předků. Roku 1875 pak byla v euforickém duchu čerstvě sjednoceného Německa za přítomnosti císaře Viléma I. odhalena monumentální socha „Hermann“, takzvaný Hermannsdenkmal, postavená především ze soukromých prostředků štedrých donátorů. Socha válečníka, který levou nohou šlape po římské orlici, se dnes nachází v Detmoldu. Donedávna však nikdo netušil, že bitva se ve skutečnosti odehrála celých 80 kilometrů odtud.

velení Vally Numonia. Zbytek tří legií o více než dvaceti tisících vojáků podlehl naprosté zkáze. Těch několik málo vojáků a členů jejich rodin včetně žen a dětí, kteří nebyli zmasakrováni, byli později obětováni germánským bohům.

V dané oblasti (dnešní údolí Lippe a nížiny kolem Kalkriese) zůstala po bitvě jen jedna pevnost jménem Aliso v rukách Římanů. Obrana pevnosti proti obrovské přesile vedená prefektem Luciem Caediciem je jedinou úspěšnou stránkou konfliktu na straně Římanů. Vojáci z této pevnosti také jako první začali pohřbívat mrtvé v blízkém okolí v hromadné hrobce uvnitř opevnění. Někteří přeživší vojáci se dostali až k Rýnu, kde včas varovali před hrozcí invazí Germánů do římské Galie.

Výmluvní nebožtíci

Až do roku 1987 bylo známo jen tolik, že se osudné střetnutí odehrálo někde mezi řekami Emží a Vesperou. Právě v tom roce však jistý anglický inženýr pátral s detektorem kovu po cenných nálezích v oblasti Kalkriese (u města Bramsche, nedaleko Osnabrücku). Během několika hodin objevil v zalesněné a trochu bažinaté krajině obrovské množství mincí a tři olovené střely do praku. Když se na místo sjela větší skupina archeologů, bylo vše jasné. Kdysi zde došlo ke konfliktu velkých rozměrů. S postupujícími vykopávkami nálezů přibývalo a vyprávěly dech beroucí příběhy. Všechny vykopané předměty a kosti tu ležely tak, jak v září roku 9 naposledy spatřily sluneční svit. Byla objevena celá kostra tažné muly se zlomeným vazem, pohřební jámy plné lidských kostí i se stopami smrtelných poranění. Kusy látky, železná udidla, části pancířů nebo

postroje tažných zvířat jsou tu nalézány ve velkých počtech. Vykopávky také napovídají, na jak ohromné ploše se bitva odehrála. Lokalita už přesáhla plochu pětadvaceti kilometrů čtverečních a stále se zvětšuje.

Spona a pomník bratrovi

Když se dnes podíváte na reliéf oblasti, zjistíte, že se za dva tisíce let příliš nezměnil. Vrch Kalkriese Berg je vysoký asi 157 metrů a okolo jeho severní strany se dodnes rozkládají nevysušené bažiny známé jako Grosses Moor. Dnes je okolí samozřejmě již značně zrekultivováno, vede tudy silnice a průměrná hustota zalidnění je určitě přes 100 osob na kilometr čtvereční. Ale pozůstatky jakési germánské osady a k ní vedoucí komunikace z doby bitvy byly objeveny nedaleko odtud. Krajina tedy nemohla být až tak neprostupná, jak by se mohlo zdát. To uvádí mnohé vědce do rozpaků.

Odehrála se tedy první část bitvy právě tady? Není to ještě zcela jisté, ale upevňovací spona pancíře jakéhosi Marca Aiuse z I. Fabriciovy kohorty nalezená na místě bitvy, stejně jako náhrobek prvního centuriona osmnácté legie Marca Caelia, tomu nasvědčují. Dávná historie vydává svá svědectví vždy pomalu a neochotně. Zmíněný náhrobek byl objeven v Xantenu již roku 1630 a dnes je umístěn v Rheinisches Landesmuseum v Bonnu. Nápis na něm praví: „Marku Caeliovi, synu Titovu, z Lemonského kraje Bononie, prvnímu setníkovi osmnácté legie. Padesát tři a půl roku. Padl v bitvě Varově. Jeho kosti mohou být složeny zde. Publius Caelius, syn Titův, z Lemonského kraje, vztyčil bratrovi na památku.“ ◀

Vladimír Socha, historik

▶ Takto si představovali Armiův triumf malíři německého romantismu

Výstava TAJEMNÁ INDONÉSIE

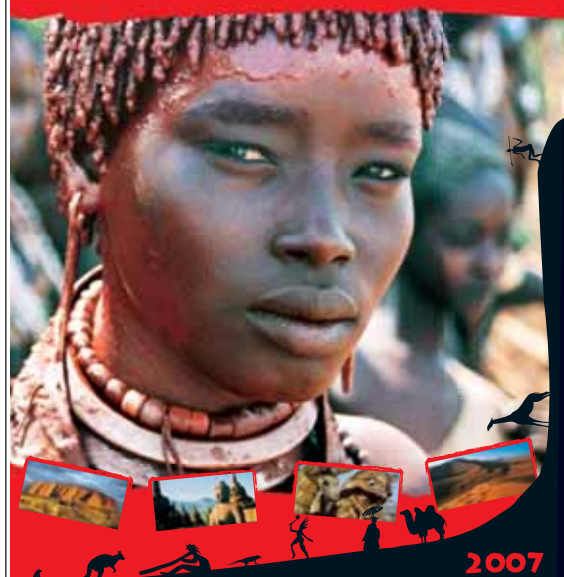
R. Švaiříček - J. Hanzelka -
M. Zikmund - M. Stingl
v areálu zámku Lednice
2.7. - 30.9.2007

Nejbohatší nabídka poznávacích akcí a zájezdů na českém i slovenském trhu.

Poznejte svět s Livingstone!

Katalog ZDARMA!!!

inzerce

AFRIKA · ASIE · AMERIKA · AUSTRÁLIE · ANTARKTIDA

2007
WWW.LIVINGSTONE.CZ

VÍCE NA
WWW.LIVINGSTONE.CZ